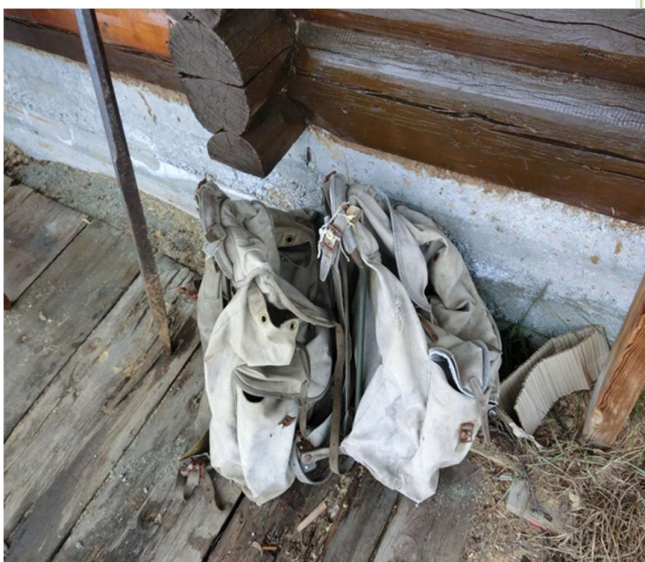

Kunnskap til å se,
mot til å handle

Handlingsplan mot vold i nære relasjoner

2021-2024

Innhold

Innhold.....	2
Forord	3
1.0 Innledning.....	4
1.1 Visjon og mål	4
1.2. Definisjoner	5
1.3. Utfordringsbildet og omfang av vold.....	6
1.4 Lovverk og retningslinjer; avvergeplikt og opplysningsplikt	7
1.5 Nasjonale føringer	8
1. 6 Utfordringer og behov i kommunene.....	8
1.7 Handlingsveileder og prosedyrer.....	9
2.0 Handlingsprogrammets innsatsområder.....	9
2.1 Innsatsområde 1	9
2.2 innsatsområde 2	10
2.3 Innsatsområde 3	13
Vedlegg 1: Hva gjør jeg VED MISTANKE OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN?.....	15
Vedlegg 2: Hva gjør jeg som ansatt, kollega eller venn ved VOLD I NÆRE RELASJONER?	17

Forord

ALLE har rett til å leve et liv uten vold. Økt oppmerksomhet rundt vold i nære relasjoner vil kunne bidra til å styrke det forebyggende arbeidet i kommunen, at flere voldsutsatte og voldsutøverer får nødvendig hjelp; og at flere situasjoner der mennesker utsettes for vold blir avdekket og avverget.

Vi kan ikke akseptere vold, heller ikke den som foregår i det private rom. Det er et offentlig ansvar å bidra til å forebygge og hindre vold i alle grupper av befolkningen.

Mål med handlingsplanen er at god forebygging, informasjon og behandling til rett tid kan motvirke de alvorlige konsekvensene for voldsutsatte, vitne til vold og voldsutøverer. Handlingsplanen skal være et verktøy for å styrke og samordne innsatsen mot vold i nære relasjoner. Ansatte som yter tjenester til innbyggerne skal få kunnskap, mot og støtte når det gjelder å oppdage og å melde fra ved mistanke om vold i nære relasjoner.

Intensjonen med planen er at flere som er utsatt for vold i nære relasjoner skal henvende seg til hjelpeapparatet, hjelpeapparatet skal få økt kompetanse til å avdekke vold i nære relasjoner og flere skal få hjelp til å komme seg ut av et liv med vold. Planen skal være sektorovergripende og gjelde aktuelle områder der kommunene har helt eller delvis ansvar.

Inger Lill Solberg
Helse og omsorgssjef
Hemsedal kommune

Borghild Ulshagen
Kommunalsjef helse og omsorg
Ål kommune

Aud Torill Sæbø
Kommunalsjef helse og omsorg
Gol kommune

Randi Rustand
Kommunalsjef
Nesbyen kommune

Borghild Moen
Helse og omsorgssjef
Hol kommune

Mette Jahr
Enhetsleder helse og omsorg
Flå kommune

1.0 Innledning

Handlingsplanen er utarbeidet i tråd med Meld.St.nr. 15 «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner (2012-2013)».¹ Det handler om å leve», «Handlingsplan mot vold i nære relasjoner, *Et liv uten vold*» (2014-2017)² og Prop. 12 S, Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)³.

I handlingsplanen «Et liv uten vold», beskrives omfanget av vold i nære relasjoner som et alvorlig samfunns- og folkehelseproblem. I tillegg til de fysiske skadene volden kan føre til, er det klare sammenhenger mellom vold og psykisk helse. Det handler om livskvalitet.

I tillegg til de store konsekvensene for den enkelte, har vold i nære relasjoner også store samfunnsøkonomiske kostnader i form av økt behov for hjelpetiltak i skolen, psykisk og fysisk helsehjelp, barneverntiltak samt hjelp fra krisesentertilbud, sosialhjelp og økte behov for politiressurser.

En regional handlingsplan vil gjøre det mulig å utnytte faglige og økonomiske ressurser bedre. Kommuner er likevel forskjellige, og handlingsplanen må forankres i den enkelte kommunens ressurser, behov og allerede etablerte systemer og rutiner for samhandling og samordning. Planen skal forankres politisk og administrativt i alle kommuner for å sikre implementering.

Hensikten med handlingsplanen er å gi informasjon til innbyggerne for å forbygge og bekjempe vold i nære relasjoner. Gjennom et kunnskapsbasert og samordnet tilbud settes vold i nære relasjoner på dagsorden. Voldutsatte, vitne til vold og voldsutøveren skal møte ansatte som er oppmerksomme, kompetente, trygge og handlingsdyktige.

Handlingsplanen er i første rekke utarbeidd for helse og omsorgstjenestene. Som vedlegg til planen er det utarbeidd 2 regionale handlingsveiledere:

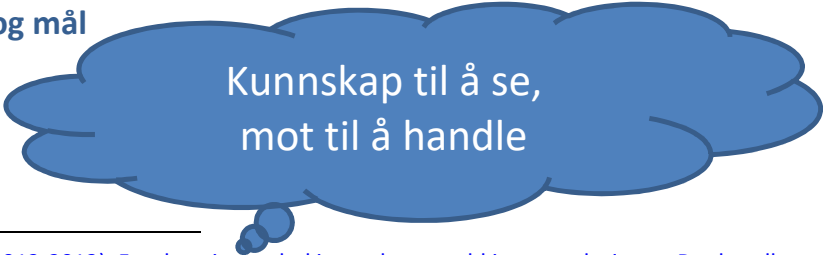
- Handlingsveileder for barn
- Handlingsveileder for voksne

Handlingsveileder for barn bør innarbeides i rutiner i Trygg oppvekst/BTI sine handlingsveiledere i Hallingdal.

Planen bør sees i sammenheng med kommunenes øvrige lokale styringsdokumenter som gir føringer for generell forebygging, samt forebygging på selektert og indikert nivå.

- Folkehelseplan
- Kommunenes rusmiddelpolitiske handlingsplaner
- Kommunenes helse og omsorgsplaner
- Kommunens oppvekstplaner
- Psykososial oppfølging i kommunenes kriseberedskapsplaner
- Andre overordnede kommunale planer
- Kommunens arbeid med å sikre at alle barns rettigheter i henhold til barnekonvensjonen blir ivaretatt gjennom kommunale eller frivillige tjenester.

1.1 Visjon og mål

Kunnskap til å se,
mot til å handle

¹ [Meld. St. 15 \(2013-2013\), Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve](#)

² [Justis og beredskapsdepartementet, Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017](#)

³ [Barne- og likestillingsdepartementet, Prop. 12 S \(2016-2017\) Opptrappingsplan mot vold og overgrep 2017-2021](#)

- Gjennom god informasjon, forebyggende- og holdningsskapende arbeid samt større åpenhet om vold i nære relasjoner er målet å senke terskelen for å be om hjelp
- De som står i fare for eller er utsatt for vold i nære relasjoner; skal oppleve å få den støtte og hjelp de trenger for å få en trygg livssituasjon uten vold
- Voldsutøver skal få hjelp til å komme ut av voldspiralen
- Kommunen og samarbeidende instanser skal ha handlingskompetanse til å forebygge, avdekke og stoppe vold i nære relasjoner
- Handlingsplanen skal styrke det helhetlige perspektivet og være et redskap for å planlegg, iverksette og evaluere tiltak som sikrer bedre samordning og kompetanse på tvers av sektorer og instanser

1.2. Definisjoner

Definisjonen under beskriver en vid forståelse av vold i nære relasjoner:

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil.»
Per Isdal, Alternativ til vold (ATV)

Definisjon, straffelovens §§ 282 og 283:

Vold eller mishandling i nære relasjoner omfatter handlinger som innebærer ulike former for trusler, tvang, psykisk og fysisk vold, begrensning av bevegelsesfriheten, eller andre former for krenkelser av en nærstående person.
«Nærstående» er i tilknytning til straffeloven §§ 282 og 283 å forstå som; tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer (heterofilt og homofilt/ lesbisk samliv eller partnerskap), barn (gjerningspersonens barn og barn til tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, stebarn), slektninger i rett oppstigende linje (foreldre, besteforeldre, oldeforeldre), eller personer som på annen måte er tilknyttet husstanden (f.eks. venner), eller er i gjerningspersonens omsorg.

Begrepet «vold i nære relasjoner» beskriver et stort felt. Vold skjer i alle miljøer, og viser seg i ulike former, som for eksempel:

- Partnervold/kjærestevold og vold mot tidligere ektefelle / samboer /kjæreste
- Vold og mishandling av barn
- Barn og unge som er vitne til og lever med vold i familien
- Familievold – vold mot besteforeldre, foreldre eller søsken
- Oppdragervold
- Æresrelatert vold (herunder også tvangsekteskap og kjønnslemlestelse)
- Vold mellom personer som er venner /kjenner hverandre og som opplever et avhengighetsforhold til hverandre.

Vold i nære relasjoner kan komme til syne på ulike måter. Volden har ingen aldersgrense, og bestemmes ikke av kjønn. Eksempler på type vold er:

- Fysisk vold (eks: slag, spark, bitt, kvelertak, holding, vri armen, ørefik)
- Psykisk vold (eks: trusler, trakassering, kontrollerende atferd eller sjalusi)
- Materiell vold (eks: knuse eller kaste ting, slå i vegg/dør)
- Latent vold (eks: «går på nåler», er på vakt, venter på volden)
- Seksuell vold (seksuell trakassering, voldtekt, incest)
- Økonomisk vold (bli hindret til å ha rådighet over egen økonomi, tilgang til egne bankkonti, forhindres til

- å ha inntekt, underskrive på lån)
- Strukturell vold (er sosiale strukturer eller sosiale institusjoner som skader mennesker gjennom å forhindre at deres grunnleggende behov ivaretas)

Vold i nære relasjoner kan utspille seg på ulike måter, men man snakker i hovedsak om to voldsmønstre: Den grove, gjentakende og/eller kontrollerende volden på den ene siden, og den episodiske volden som ikke nødvendigvis gjenspeiler et skjevt maktforhold på den andre. Det er viktig å skille disse mønstrene fra hverandre, både i forbindelse med beskrivelser av forekomst og med hensyn til utvikling av forebyggende tiltak (Justis- og Beredskapsdepartementet; Meld.St.15 (2012-2013)).

I utgangspunktet er alle sårbare. Vold i nære relasjoner forekommer i alle samfunnslag og miljøer. Det er samtidig mange faktorer som har betydning for *hvor* utsatte mennesker er for vold, hvordan de opplever vold og ikke minst for hvilke muligheter de har for å komme seg ut av voldelige relasjoner. Faktorer som kan påvirke sårbarheten er kjønn, alder, sosioøkonomisk bakgrunn, fysisk og psykisk funksjonsevne, seksuell orientering og kjønnsidentitet / kjønnsuttrykk. Forhold som migrasjon, graviditet og rus kan også spille inn. Flere av disse faktorene kan virke sammen og bidra til å øke den enkeltes sårbarhet.

Barn, personer med nedsatt funksjonsevne og eldre er spesielt sårbare. Det har vært lite fokus på disse to siste målgruppene, og vi ønsker å involvere pårørende og ansatte i basisopplæringen.

1.3. Utfordringsbildet og omfang av vold

Definisjonen og forståelsen av vold i nære relasjoner endrer seg over tid og mørketallene er store. Det er knyttet mye skam til det å være utsatt for vold fra personer som står i nær relasjon til en, og det er fortsatt et tabubelagt tema. «Man regner med at kun 25 % av volden kvinner utsettes for av nærstående, anmeldes.» (Et liv uten vold, s. 6)

Å avdekke vold krever et våkent øye og ikke minst mot til å spørre. Å erkjenne vold kan være en lang prosess. Jo lenger man har levd med vold, jo vanskeligere er det å definere vold som vold. Det kan derfor ta tid før den voldsutsatte er moden for å ta imot hjelp til å stoppe volden. Vold i nære relasjoner har særtrekk som skiller den fra annen vold. Volden utøves ofte i det skjulte og personene som berøres er betydningsfulle i hverandres liv, gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og ofte avhengighet. Selv om volden er synlig og kjent, vegrer mange seg for å gripe inn i det som anses som private forhold. Dette bidrar til å holde overgrepene skjult for dem som skal yte hjelp.

Nyere forskning viser at det å være *vitne til vold* mellom nære tillitspersoner, kan føre til de samme skadevirkningene som for de som får volden direkte rettet mot seg selv. Det er derfor særlig viktig å hindre at barn opplever vold utført mot andre.

Vold har store samfunnsøkonomiske kostnader i form av økte behov for hjelpetiltak i skolen, psykisk og fysisk helsehjelp, barneverntiltak samt krisesenterhjelp og økt behov for politiressurser. Den samfunnsøkonomiske analysen av vold i nære relasjoner, som ble offentliggjort i desember 2012, anslår at denne volden koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 milliarder kroner årlig (Vista Analyse, 2012)⁴. Den største kostnaden er knyttet til tap av arbeidskraft.

Det legges i nasjonale handlingsplaner vekt på sårbare grupper i forhold til vold i nære relasjoner. Kartleggingen viste at tjenesteområder som håndterer sårbare grupper som psykiatri, rus og funksjonshemmede ikke registrerer slike saker. Det er dermed vanskelig å kunne anslå omfanget av vold i nære relasjoner i disse målgruppene i Hallingdal.

⁴ [Vista Analyse, Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S., & Vennemo, H., \(rapport 2012/41\) Samfunnsøkonomiske konsekvenser av vold i nære relasjoner](#)

Statistikk og omfangstall bidrar likevel til å synliggjøre samfunnsutfordringene. Det er viktig å få bedre oversikt og statistikk over saker som omhandler vold i nære relasjoner. Synliggjøring av omfanget vil bidra til større bevissthet rundt problemet, både i hjelpeapparatet og i befolkningen generelt.

Ifølge SSB var hver sjettede voldslovbrudd i 2018 relatert til vold i nære relasjoner. Totalt ble det anmeldt nærmere 37 500 tilfeller av vold og mishandling, og av disse dreide 20 500 seg om voldslovbrudd. Det ble registrert nærmere 3 500 tilfeller av vold og mishandling i nære relasjoner.⁵

2014 publiserte Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) rapporten "Vold og voldtekt i Norge – en nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv".⁶ Rapporten viser blant annet at:

- 8,2 prosent kvinner og 1,9 prosent menn har opplevd alvorlig partnervold. Bare 1 av 4 anmeldte saken til politiet
- Ca 5 prosent hadde opplevd alvorlig fysisk vold fra foresatte i barndommen. Både mødre og fedre utøvde vold mot barn
- Ca 10 prosent hadde som barn opplevd fysisk vold mellom foreldrene.

Helsemyndighetene skal i samarbeid med justismyndighetene, barnevernsmyndighetene og andre vurdere indikator for omfang av vold i nære relasjoner som kan gjøres tilgjengelig for kommuner (Et liv uten vold, 2014-2017) s.10.

For å få en bedre oversikt over omfanget av vold i nære relasjoner i Hallingdal, er det viktig at alle tjenester i kommunen som er i kontakt med utsatte, registrerer antall brukere de er i kontakt med.- Det er viktig å være klar over at det likevel vil være mørketall, da en slik registrering kun vil omfatte brukere som faktisk kommer i kontakt med hjelpeapparatet.

1.4 Lovverk og retningslinjer; avvergeplikt og opplysningsplikt

Etter norsk lov er kommunen forpliktet til å gi sine innbyggere, herunder voldsutsatte, et forsvarlig tilbud. I forhold til kommunale tjenester er sosialtjenesteloven, helse- og omsorgstjenesteloven, samt barnevernsloven sentrale rettighetslover. Videre gir forvaltningsloven utfyllende regler om kommunens opplysnings- og veiledningsplikt.

Nærmere beskrivelse av ansvar og regelverk kommer frem i [veileder mot vold i nære relasjon for helse og omsorgstjenesten](#) under hvert kapittel.

Gjennom disse bestemmelsene har kommunen et ansvar for å påse at lovens formål blir ivaretatt ovenfor voldsutsatte voksne og barn. Alle har rett til å leve et liv uten vold og overgrep. I Norge er vold i nære relasjoner straffbare handlinger på lik linje med vold som skjer i andre sammenhenger og på andre arenaer, jf. straffelovens §§ 282 og 283. Politiets viktigste oppgave er å forhindre at nye overgrep skjer og straffeforfølge overgrep som allerede har skjedd.

Alle som er bekymret for at barn og unge kan leve med vold og overgrep i familien bør melde fra se [BUFDIR > Vold og overgrep> vold og overgrep mot barn og unge](#). Offentlige tjenester, for eksempel skoler og barnehager,

Alle innbyggere i kommunene har en generell plikt til å prøve å hindre visse former for alvorlige forbrytelser gjennom å anmelde forholdet til politiet eller på annen måte avverge forholdet, jf. straffeloven § 196. Denne avvergeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt.

⁵ SSB, statistikker- anmeldte lovbrudd

⁶ Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

har *plikt* til å melde bekymringen til barnevernet. Plikten påligger *den enkelte offentlig ansatte*.

1.5 Nasjonale føringer

Regjeringen har lagt fram flere nasjonale handlingsplaner på området vold i nære relasjoner. Viktige nasjonale styringsdokumenter for arbeidet mot vold i nære relasjoner er:

- Prop. 12 S (2016–2017). Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)
- "Et liv uten vold" – Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017
- "Barndommen kommer ikke i reprise" – Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
- Handlingsplan mot voldtekt 2012-2014
- Sammen mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2011–2014
- Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)
- Meld. St. 15 (2012-2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve.

Etter FNs barnekonvensjon som Norge er forpliktet av, har barn et særlig vern mot vold og overgrep. Barnekonvensjonen artikkel 19 omhandler barns rett til ikke å bli utsatt for vold og overgrep fra foreldre og andre omsorgspersoner. Bestemmelsen pålegger staten å treffe egnede lovgivningsmessige, administrative og opplæringsmessige tiltak for å beskytte mot alle former for fysisk og psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk fra barnets omsorgspersoner.

Norge er i ferd med å ratifisere Istanbulkonvensjonen, og forplikter seg dermed til å kriminalisere handlinger som vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (prop. 66 (2016-2017)). Istanbulkonvensjonen skal fremme likestilling mellom kvinner og menn, beskytte rettighetene til kvinner som er utsatt for vold og fremme nasjonalt og internasjonalt samarbeid mot overgrep.

Etter folkehelseloven skal kommunene ha oversikt over sine folkehelseutfordringer. Her inngår også vold i nære relasjoner i vurderingene. «Det er en utfordring å sikre gode relevante data som gir tilstrekkelig grunnlag for å vurdere omfanget av vold i den enkelte kommunen.» (Et liv uten vold, s. 8).

1.6 Utfordringer og behov i kommunene

Gjennom det interkommunale samarbeidet er målet å prøve å lære av hverandres gode tiltak og tilbud, og samtidig benytte den fagkompetansen vi allerede har, på tvers av kommunene.

Kommunene har:

- kompetansebehov i tjenesteapparatet
- behov for bedre kjennskap til hjelpetilbudene
- behov for prosedyreutvikling
- manglende registrering av brukere som er berørt av vold i nære relasjoner
- manglende fokus på informasjonsarbeid til samfunnet, brukere og pårørende i forhold til vold i nære relasjoner
- behov for å forebyggende tiltak og kunnskap når det gjelder vold mot eldre
- behov for forebyggende tiltak og kunnskap når det gjelder vold mot når det gjelder vold mot personer med nedsatt funksjonsevne.

1.7 Handlingsveileder og prosedyrer

Kommunene og hjelpeapparatet i helse og omsorgstjeneste forholder seg til veileder i daglige arbeidet mot vold i nære relasjoner. Det blir utarbeidet lokale prosedyrer der det er behov for dette.

[Veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner, RTVS](#)

Tema i veilederen:

- Vold og overgrep mot barn
- Personer som utøver vold og overgrep
- Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse
- Vold og overgrep mot voksne og eldre (nkvts.no)

2.0 Handlingsprogrammets innsatsområder

1. Kompetanse: Heve kunnskapsnivået og sikre god handlingskompetanse om vold i nære relasjoner
2. Informasjon, forebygge, avdekke og hjelpe voldsutsatte, vitne til vold og voldsutøver
3. Samhandling og samarbeid: Sikre samhandling og samarbeid mellom ulike aktører/instanser.

2.1 Innsatsområde 1

Det er behov for at noen i de kommunale tjenestene får mer spesifikk kunnskap rettet mot målgruppene og hjelpeapparatet. Ledere i kommunale enheter og andre organisasjoner skal kunne mer om interne og eksterne tilbud, for å kunne veilede ansatte.

Tiltak som synliggjør volden har både en bevisstgjørende og forebyggende effekt. Alle kommunene har flere gode forebyggende systemer når det gjelder barn og unge og deres omsorgspersoner. Alle kommunene har et etablert samarbeid på tvers, mellom skoler, barnehager og kommunale tjenester, og med eksterne fagmiljøer.

Det likevel et tydelig behov for basisopplæring på tvers av faggrupper. Gjennom felles opplæring, vil vi utvikle felles forståelse. Felles forståelse vil minske avstanden mellom tjenester, og bidra til mer helhetlig behandling av både utsatte og utøvere av vold.

Det er behov for at noen i de kommunale tjenestene får mer spesifikk kunnskap rettet mot målgruppene og hjelpeapparatet. Ledere i kommunale enheter og andre organisasjoner skal kunne mer om interne og eksterne tilbud, for å kunne veilede ansatte.

Det første skrittet i prosessen for å forebygge ny vold og å hjelpe de som er utsatt, er å bli i stand til å identifisere voldsutsatte, uansett kjønn og alder. Kompetanse gir trygghet til å handle. Kunnskap om voldens omfang, årsaker, karakter, konsekvenser og utsattes behov for hjelp er avgjørende for god kvalitet i tjenestene. Dette skal sikre at ansatte som kommer i direkte kontakt med voldsutsatte kan gi god og målrettet hjelp.

Øke kunnskap om og handlingskompetanse i forhold til vold i nære relasjoner hos kommunalt ansatte og andre samarbeidende parter

Vi ønsker	Dette kan / skal vi gjøre
<i>Ansatte har nødvendig kunnskap og kompetanse om vold i nære relasjoner og vet hvordan de skal avdekke vold og følge opp voldsutsatte og voldsutøver</i>	• Alle med lederfunksjon, og som jobber med vold i nære relasjoner, må ha et bevisst forhold til planen, veileder og interne prosedyrer og jobbe aktivt med å bevisstgjøre sine ansatte, samt prioritere arbeidet med vold i nære relasjoner • Utarbeide, revidere og implementere rutiner og prosedyrer i kommunens kvalitetssystem for å avdekke vold i nære relasjoner, samt saksgang når det mistenkes og avdekkes vold i nære relasjoner med basis i Handlingsveilederen • Alle ansatte og samarbeidsparter skal ha kunnskap om Handlingsveilederen –og lokale prosedyrer • Alle ansatte skal få opplæring om forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner • Jevnlig fagseminar, internopplæring og kompetanseutvikling tilpasset fagområdet.

2.2 innsatsområde 2

For å bekjempe vold i nære relasjoner må tabuer brytes og kunnskapen økes i hele befolkningen. Informasjon om ulike typer vold, om skadevirkninger, om utbredelse, men også om hvor man kan anmelde og få hjelp, må rettes mot alle innbyggerne. Det er viktig med lett tilgjengelig informasjon. Gode nettportaler er en viktig informasjonskilde for både de som utsettes for vold og for de som er bekymret for om andre utsettes for vold. Portalen må inneholde god informasjon om hvilke tjenester og tiltak både kommunen og andre aktører kan tilby.

Frivillig sektor har en viktig rolle i å forebygge vold. Frivillige aktører kan bidra til å øke kunnskapen om vold og overgrep i befolkningen generelt og blant ulike risikogrupper spesielt.

Forebygging og synliggjøring kan foregå på mange arenaer, gjennom

- undervisning, veiledning, kunnskapsformidling og informasjon
- hjelpetiltak / behandling / selvhjelp / megling
- holdningskampanjer, aksjoner, informasjonsmateriell

Arenaer for kunnskapsformidling kan være:

- Helsestasjonen
- Barneverntjenesten
- PP-tjenesten
- Barnehagene
- Skolene, SFO, foreldremøter, FAU
- Fritidsaktiviteter

- Videregående skoler
- Tjenester for funksjonshemmede
- I oppfølging av gravide
- På arbeidsplasser
- Psykisk helse for voksne
- Fastleger
- Fysio- og ergoterapeuter
- Håndverkere (feier, elektrikere osv.)
- Voksenopplæringen
- Tannleger
- Institusjoner for eldre
- Hjemmetjenesten
- NAV
- Frivilligsentraler og frivillige lag og organisasjoner

Et sentralt punkt er å få mer kunnskap om omfang. God statistikk fra hjelpeapparatet er viktig for å synliggjøre vold i nære relasjoner som et samfunnsproblem. Manglende statistikk og omfangstall kan bidra til å gjøre volden usynlig. For å få til dette er det blant annet viktig å ha tilgjengelig og pålitelig statistikk, og gode og egnede verktøy for å avdekke og følge opp vold i nære relasjoner. Kommunene må derfor sette i gang et arbeid med å utrede hvilke strukturerte verktøy som tjenestene bør ta i bruk som bidrar til rutinemessig kartlegging av vold i nære relasjoner.

Kommunene må sørge for at alle tjenester har rutiner for håndtering av bekymring og oppfølging av vold i nære relasjoner. Offentlig sektor har et felles ansvar for å yte tjenester i forhold til vold i nære relasjoner. Tjenestene gjelder både forebyggende tiltak og hjelp/støtte når noen er utsatt for vold, eller det foreligger mistanke om vold. Det er mange tjenester og aktører som har en rolle her, deriblant politi, barnevern, krisesenter, familievernkontor, familiesenter, BUP, skole og barnehage. Dette betyr at innbyggernes første møte med hjelpeapparatet kan være svært forskjellig. Det er viktig at innretningen på hjelpetilbudet er likt for innbyggerne uavhengig av hvor deres første møte med hjelpeapparatet er. Kommunen må utvikle og kommunisere en tydelig strategi på hvor og hvordan saker skal meldes, og utvikle klare rutiner på hvem som har ansvar for akutte saker for ulike målgrupper, og hvem som har ansvar for videre oppfølging.

Både barn, unge, voksne og eldre lever sine liv på mange arenaer. Felles kunnskap og holdninger i hjelpetjenestene vil øke sjansen for at vi skal klare å oppdage og stoppe volden.

Informasjon, forebygge, avdekke og hjelpe voldsutsatte, vitne til vold og voldsutøver

Vi ønsker	Dette kan / skal vi gjøre
<i>Innbyggere i kommunen har informasjon om vold i nære relasjoner, og vet hvor de skal henvende seg for å få hjelp eller for å melde fra</i>	• Oppdatert informasjonsmateriell som tilgjengeliggjøres på møtepunkter med befolkningen, og på nett • Informasjon om innhold og ansvar på kommunens tjenester, spesialisthelsetjeneste og andre samarbeidspartnere • Lett tilgjengelig telefon og link til ulike hjelpeinstanser skal ligge på kommunenes hjemmeside • Årlig temauke om vold i nære relasjoner «Trygghetsuka»/kjærlighetsuka i grunnskoler

	• Barnehage og skole har fokus på vold. Dette er forankret i læreplaner, fagplaner og rammeplan • Legge til rette for at Frivilligsentral, frivillige lag og organisasjoner: • kan drive informasjons- og holdningsskapende arbeid • temakvelder for ulike risikogrupper.
<i>Ansatte og samarbeidsparter har nødvendig kunnskap og verktøy når en undring / bekymring om vold oppstår</i>	• Utarbeide og implementere tiltakskort /felles handlingsløype for samordnet og helhetlig innsats ovenfor a) Voldsutsatt b) Vitne til vold c) Voldsutøver • Flytskjema for hvordan ansvar fordeles i prosessen med å avdekke vold og iverksette nødvendige tiltak.
<i>Sette fokus på sammenhengen mellom rus og vold i nære relasjoner</i>	• Bruke tiltak i rikspolitisk handlingsplan og handlingsplan for folkehelse til å begrense totalforbruket av rusmidler, noe som antageligvis har en effekt både på forebygging og behandling av vold i nære relasjoner.
<i>Tidlig innsats som forebygger vold</i>	• Videreutvikle foreldrestøttende tiltak (foreldreveiledning og sinnemestringskurs) ved familiesentrene / helsestasjon • Tilbud om pårørendestøttende tiltak • Fokus på barn som pårørende • Videreutvikle diagnoseuavhengig mestringskurs og andre lavterskeltilbud.
<i>Kommunene skal jobbe aktivt med å synliggjøre vold i nære relasjoner</i>	• Benytte kunnskap fra forskning, statistikk og lokal erfaring for å få mer informasjon og kunnskap om vold i nære relasjoner, også mot risikoutsatte gruppe • Gjennomføre og følge opp lokale omfangsundersøkelser (herunder tjenestenes egne målinger og utvalgsundersøkelser som Ungdata) • Årlig statusoppdatering/belysning av området basert på tall fra registreringsverktøy, samt rapportering for å få oversikt over omfanget.
<i>Vold i nære relasjoner blir avdekket, dokumentert og fulgt opp på et tidlig stadium</i>	• Kartlegge tilgjengelige metoder, og ta i bruk egnede metoder/verktøy for avdekking og oppfølging av vold i nære relasjoner • Hjelpere skal ha kunnskap om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett, og hva de skal gjøre når disse inntreffer. • Trygge og støtte opp om de som har mistanke om, eller avdekker vold i nære relasjoner og melder fra om dette.
<i>Økt kvalitet på hjelpetilbudet for voldsutsatt, vitne til vold og</i>	• Alle enheter skal ha prosedyrer som er kjent og kvalitetssikret

<i>voldsutøver</i>	• Utvikle strategi for melding av bekymring, og håndtering av saker (akutt og oppfølging) gjennom et felles varslingssystem • Hjelpeapparatet skal ha kunnskap om og samhandle med behandlingstilbudet for voldsutøver.
--------------------	--

2.3 Innsatsområde 3

Innenfor helse- og omsorgsfeltet er helhetlig koordinering og samarbeid avgjørende for å sikre gode tjenester. Helhetlig hjelp til utsatte for vold i nære relasjoner stiller krav til tverretattlig samarbeid. Utsatte for vold i nære relasjoner har ofte behov for hjelp på flere områder, og dermed fra flere ulike tjenester. Ansatte i hjelpeapparatet må derfor ha evne til å samarbeide på tvers av profesjoner og tjenester.

Samarbeidende tjenester på tvers av faggrupper, og i denne planen på tvers av kommuner, jobber etter ulikt lovverk, med ulike arbeidsmåter og metoder, og styres av ulike administrative og politiske beslutninger. Samarbeid på tvers er en krevende, men ikke umulig oppgave. Det å kjenne til hvilke tjenester internt og eksternt som kan involveres, ha positive holdninger til samarbeid og å etablere et nettverk av kontaktpersoner, vil spare tid og kunne hjelpe mer helhetlig og raskere.

For oss i Hallingdal er det viktig at alle gode krefter trekker i samme retning, både offentlige tjenester og frivillige organisasjoner. De frivillige organisasjonene utgjør et viktig supplement til de offentlige tjenestene og kan i mange tilfeller tilby andre løsninger og kvaliteter enn det offentlige hjelpeapparatet. De frivillige organisasjonene skal derfor involveres og inviteres til temakvelder / foredrag og opplæring om temaet.

Strategiplanen «Barndommen kommer ikke i reprise – strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014 – 2017)» sier at samarbeid og samordning tar tid. Det må legges organisatorisk til rette, slik at vi kan gi det beste tilbudet til det enkelte barnet og familien.

Kommunene bør også samarbeidsavtaler med flere eksterne kompetansemiljøer og behandlingstilbud for alle aldersgrupper.

Samhandling og samarbeid: «Sikre samhandling og samarbeid mellom ulike aktører/instanser»

Vi ønsker	Dette kan / skal vi gjøre
<i>Innbyggere i kommunen har informasjon om vold i nære relasjoner, og vet hvor de skal henvende seg for å få hjelp eller for å melde fra</i>	• Utarbeide formelle samarbeidsavtale og eller samarbeidsrutiner med aktuelle samarbeidspartnere • Ansatte skal gjøres kjent med samarbeidsavtalen og de interne rutinene som skal brukes aktivt i enhetene ved oppståtte saker • Interne rutiner skal beskrive samhandling ved behov rundt enkeltsaker • Det skal vurderes å etablere interkommunalt tverrfaglige kompetanseteam på tvers av tjenestene, der aktuelle samarbeidspartnere blir invitert inn.

<i>Ressurspersoner / ressursteam i hver kommune med særlig interesse og kompetanse</i>	Kommunene utpeker ressurspersoner og sikrer at de får frigjort tid. Ressurspersonene har ansvar for: • råd og veiledning for ansatte og innbyggere • oppdatert informasjonsmateriell • koordinering av fagdager og opplæring • oppdatering av interne prosedyrer • sikre god samhandling og samarbeid både innad i kommunen, mellom kommunene, samarbeidspartnere og kompetansesenter.
<i>Ansatte og samarbeidsparter har nødvendig kunnskap og verktøy når en undring / bekymring om vold oppstår</i>	• Utarbeide og implementere tiltakskort /felles handlingsløype for samordnet og helhetlig innsats ovenfor - Voldsutsatt - Vitne til vold - Voldsutøver • Flytskjema for hvordan ansvar fordeles i prosessen med å avdekke vold og iverksette nødvendige tiltak.

Vedlegg 1: Hva gjør jeg VED MISTANKE OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN -for deg som jobber med barn, er offentlig ansatt eller nabo

SE	SPØR	AVKLAR
• Blåmerker, gjerne flere steder på kroppen • Brann- og kuttskader • Svimmelhet • Søvnløshet og spiseproblemer • Vondt i magen • Uro og irritabilitet • Tristhet og tilbaketrekking • Utagerende eller «pleasende» adferd • Reaksjoner ved berøring • Sårhet, smerter i underliv • Gjentatte urinveisinfeksjoner, utflod, blod • Seksualisert adferd • Selvskading • Hyppige legebesøk og innleggelser på sykehus (med diffuse symptomer) • Dårlig tannhelse • Familien motsetter seg innsyn i familien • Bruk av rusmidler	Prøv å spørre om hva som har skjedd, mens du samtidig ivaretar barnet. Bruk barnets egne ord, vær nysgjerrig og utforskende i spørsmålene. Det holder at du avdekker vold – du trenger ikke la barnet gå inn i mye detaljer. Start gjerne med: - <i>Jeg har lagt merke til at...</i> Beskriv så det du ser: - <i>du ofte har vondt i magen</i> - <i>du virker trøtt/trist</i> - <i>du har blåmerker på armen</i> Tips! ✓ Gjenta det barnet sier ✓ Still åpne spørsmål (ikke ledende) ✓ Bruk støtteord som <i>hmm..., ja, fortell, fortell</i> ✓ Spør gjerne flere ganger, si: <i>Jeg er her og kom innom hvis du vil snakke med meg</i> ✓ <i>Avtal et nytt møte med barnet.</i> Volden kan ha mange ansikter – den kan være fysisk, psykisk, seksuell, eller handle om omsorgssvikt. Den kan også handle om frykt for ny vold eller for at ting blir ødelagt. Følg intuisjonen din! Vold og overgrep kan skje i alle familier, uavhengig av sosial bakgrunn. Prøv å se bak fasaden! Husk: å være vitne til vold har like alvorlig effekt på barn som å selv bli utsatt for vold	Et barn kan fortelle om hendelser hjemme litt plutselig, for eksempel i en samlingsstund, i frikvarter osv. Inviter da barnet til samtale: - <i>Da du sa det ... tidligere i dag, hva mente du da?</i> - <i>Jeg har ikke vært der, fortell så godt du kan... - Hva skjer videre da?</i> - <i>Du har fortalt meg om...</i> Utvís varsomhet og ikke spør for detaljert, det er politiet eller barnehusene som foretar avhør av barnet og ønsker være den første som spør barnet om detaljene. Få barnet til å fortelle åpent! Når barnet er ferdig med sin fortelling, bekreft det barnet har sagt, og tydeliggjør at det hun/han har sagt er viktig. Ikke lov barnet at du ikke skal si det til noen. Forklar at du må snakke med noen andre voksne om det barnet har fortalt. Hva gjør du? ✓ Noter ned det som barnet har fortalt, så ordrett som mulig. Dokumentasjon er viktig, skriv “mor sier...”, “barnet forteller...” ✓ Du kan drøfte saken anonymt med barnevern, krisesenter, politi eller konsultasjonsteamet ✓ Drøft gjerne den konkrete saken med leder og/eller kollega, der dere sammen legger en plan over hvem som gjør hva på hvilket tidspunkt (akutte tiltak, bekymringsmelding, henvise til hjelpeapparat). ✓ NB! Ved mistanke om vold og overgrep mot barn skal IKKE foresatte kontaktes. Unntatt er de tilfellene der foresatte ikke er mistenkt.

HANDLE		
AKUTTE SITUASJONER Når du har grunn til å tro at et barn utsettes for vold eller overgrep eller kommer til å bli utsatt for det, har du avvergeplikt: ved fysiske skader ved symptomer etter psykisk vold ved alvorlige trusler ved mistanke om seksuelle overgrep når barnet viser redsel for å gå hjem når barnet blir hentet av ruset foreldre ved mistanke om nært forestående/ gjennomført kjønnslemlestelse eller tvangsekteskap Varsle politiet umiddelbart Varsle Barnevernet / barnevernvakta samtidig Ved synlige skader, ta gjerne bilder. Vurder om barnet skal til lege for å sikre bevis. Din plikt er selve varslingen. Politiet vil etterforske og sørge for avhør ved barnehusene. NB! Ved mistanke om vold og overgrep mot barn, skal IKKE foresatte kontaktes. Vær oppmerksom på at faktorer som samlivsbrudd, arbeidsledighet, sykdom, trygd og rusmisbruk i familien.	HVA GJØR DU VED MISTANKE OM AT ET BARN ER VITNE TIL VOLD ELLER UTSETTES FOR VOLD ELLER SEKSUELLE OVERGREP? Bekymringsmelding sendes barnevernet Den skal inneholde: Personalia, årsaken til bekymring, beskrivelse av hva du har sett, hørt, observert, og når. Oppgi kontaktperson og hva som allerede er gjort. Meldingen sendes i samarbeid med leder. Hvis leder motsetter seg å signere, har du et selvstendig ansvar for å sende meldingen med din underskrift. Barnevernet gir meldereren tilbakemelding når melding er mottatt og undersøkelsen er avsluttet. Som venn eller nabo får du kun vite om meldingen er mottatt. Husk! Du skal kun melde fra om din bekymring. Det er barnevernet som undersøker saken og avgjør videre tiltak. ✓ Anonyme drøftinger Er du usikker? Ring barnevernet for å drøfte saken anonymt. Møter du barn gjennom jobben din kan du også kontakte barnevernet for å diskutere bekymringen din med fagpersoner. MELDEPLIKT: Du har en selvstendig plikt til å melde fra til barnevernet ved mistanke om vold!	HVIS SAKEN ER HENLAGT, MEN VOLDEN FORTSETTER? ✓ Ny melding til barnevernet Meld forholdet på nytt til barnevernet, som imellom- tiden kan ha mottatt flere bekymringsmeldinger. ✓ Informasjon om hjelpetilbudene til hjemmet Gi elever og foreldre informasjon om vold i nære relasjoner og hjelpetilbudene. Send med brosjyrer hjem eller del ut på foreldremøter. Viktige telefonnummer AKUTT Politi: 02800 Barnevern 32 08 53 10 Hallingdal krisesenter 32 07 52 50 SAMTALE, RÅD, VEILEDNING PÅ DAGTID: Familievernkontor 32 08 11 75 Hallingdal krisesenter 32 07 52 50

Vedlegg 2: Hva gjør jeg som ansatt, kollega eller venn ved **VOLD I NÆRE RELASJONER?**

SE	SPØR	AVKLAR
• Sår og blåmerker • Brann- og kuttskader • Selvskading • Svimmelhet • Konsentrasjonsproblemer • Søvn- og spiseproblemer • Uro og utagerende atferd • Unnvikenheter • Nedstemthet, isolasjon • Irritabilitet • Avtaler endres ofte • Personer motsetter seg hjelp som krever innsyn i familien • Partner er ofte med på avtalen • Hyppige legebesøk med diffuse symptomer • Reaksjon ved berøring • Bruk av rusmidler	Prøv å få til en dialog slik at volden erkjennes Start gjerne med: - <i>Jeg har lagt merke til at...</i>	Hvordan arter volden seg? - Slag, trusler, seksuell tvang - Lugget, brent, ydmyket eller latterliggjort - Manglende råderett over egne penger - nektes kontakt med familie og venner - ødelegger ting som vedkommende er glad i - Kjæledyr som mishandles - Tvangsekteskap, kjønnslemlestelse
	Beskriv så det du ser: - <i>det virker som om du ofte er mye borte fra jobb</i> - <i>du virker sliten</i> - <i>du har blåmerker på armen</i>	Hvor alvorlig er volden? - <i>Når skjedde dette siste gangen?</i> - <i>Beskriv hva som skjedde</i> - <i>Er du redd noe skal skje framover?</i> - <i>Er det fare for liv og helse for deg selv eller barna dine?</i> - <i>Har du tidligere vært i kontakt med politi eller krisesenter</i>
	Fortsett med: - <i>Dette gjelder kanskje ikke deg, men min erfaring er at mange som ikke har det greit hjemme kan få sånne plager. Hva tenker du om det?</i> - <i>Hvordan har du det hjemme?</i>	Risikofaktorer Samlivsbrudd, tidligere voldsepisoder, tilgang til våpen, arbeidsledighet, økonomiske vansker, sykdom og rusavhengighet kan bety økt risiko for grov vold og partnerdrap. Politi og krisesenter bør kontaktes ✓ Be den voldsutsatte skrive ned hva som har skjedd og skjer, med angivelse av tid og sted.
Tips! - Prøv å unngå å bruke ordet <i>vold</i> - Still åpne spørsmål (ikke ledende) - Benytt aktiv lytting, som <i>hmm..., fortell mer om det..., beskriv, hva gjorde du, hvor var du, hvordan opplevdes det, osv</i> - Gjenta nøkkelord i det som blir sagt - Unngå vurderinger av det som er skjedd som <i>oi, så forferdelig, osv</i>		

Volden kan ha mange ansikter – den kan være fysisk, psykisk, seksuell eller handle om omsorgssvikt. Den kan også handle om frykt for ny vold eller at ting kan bli ødelagt.

Følg intuisjonen din!

HANDLE		
AKUTTE SITUASJONER Ved alvorlige trusler eller fysiske skader etter vold og overgrep: • Ring politiet for å forhindre nye akutte overgrep! Fortell hva du har sett og hvorfor du er redd for nye overgrep (avvergeplikten). Den voldsutsatte kan melde overgrepet eller politiet kan ta ut offentlig påtale. • Ved mistanke om voldtekt kontaktes legevakta og politi, -for sporsikring og undersøkelse. Unngå kroppsvask før undersøkelse. • Tilby den voldsutsatte å ta kontakt med Kriesesenteret i Hallingdal	HVA GJØR DU? Målet er å motivere den voldsutsatte til å ta kontakt med hjelpeapparatet Anonyme drøftinger • Er du usikker på hva du skal gjøre, kan du drøfte saken anonymt med kriesesenter eller politi. • Ring og avtal en time for en samtale med fagpersoner på kriesesenteret • Informasjon om hjelpetilbudet til den voldsutsatte • Hjelp den voldsutsatte med å finne informasjon om hjelpeapparatet OBS! har barn vært vitne til volden? Send bekymringsmelding til barnevernet. Å være vitne til vold har like alvorlig effekt for barn som å selv bli utsatt for vold.	Veiledningssamtale på kriesesenteret Inviter den voldsutsatte med til en samtale på kriesesenteret. Kriesesenteret kan hjelpe til med å vurdere sikkerheten, om forholdet skal anmeldes og gir råd og veiledning om veien videre for å stoppe volden. Ikke alle trenger å bo på kriesesenteret. Voldsutsatte kan få jevnlig veiledningssamtaler i en vanskelig fase. Du kan også som ansatt i hjelpeapparatet invitere kriesesenteret med i møte med den voldsutsatte. AVVERGEPLIKT Alle har en personlig plikt til å anmelde eller på annen måte avverge og hindre straffbare forhold. Avvergeplikten (§ 196) inntreffer ved straffbare forhold og er et personlig ansvar, uten hensyn til taushetsplikten.
AKUTT – DØGNÅPNE VAKTTELEFONER Samtaler, råd og veiledning dagtid: Politi: 02800 Hallingdal Kriesesenter: 32 07 52 50 Legevakt: 116 117		
Familiievernkontor: 32 08 11 75 Hallingdal Kriesesenter: 32 07 52 50 Barnevernet i Hallingdal: 32 08 53 10		

